

Verslag van de landelijke lichenologische excursie op 19 november 1994

A. Aptroot, P. van den Boom, C.M. van Herk, H. Kivit en L. Spier

On November 19th 1994 five lichenological excursions were organised in relation to the publication of 'Veldgids korstmossen' (Fieldguide Lichens). The excursions attracted more than a hundred participants. Below the itineraries and major finds are described.

Naar aanleiding van het verschijnen van de Veldgids Korstmossen (Aptroot & Van Herk 1994) zijn op 19 november 1994 gelijktijdig 5 korstmosexcursies gehouden op verschillende plaatsen in het land. De excursies waren georganiseerd door de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de KNNV.

In totaal waren er meer dan 100 deelnemers, ongetwijfeld een nieuw Nederlands record voor de lichenologie. Hieronder staan impressies van deze excursies, met veel details zodat anderen de excursies eventueel op eigen gelegenheid kunnen maken. De excursies zijn verspreid over het land, dus er is altijd wel een plek in de buurt. Van alle gebieden zijn recent excursieverslagen verschenen (zie literatuurlijst), waarin de soorten van de gebieden compleet zijn opgesomd.

Amsterdamse Bos (André Aptroot)

We begonnen met ongeveer 25 man bij de Bosbaan. Hier groeien vrijstaande populieren met een redelijk ontwikkelde vegetatie van algemene soorten met onder andere Bosschildmos *Parmelia caperata*, Eikemos *Evernia prunastri* en Gewoon takmos *Ramalina fastigiata*. Op de stambasis zijn nog wat nitrofyten te vinden, wat een gevolg is van de plaatselijke vervuiling door honden. Eén van deze nitrofieten is de vrij zeldzame, maar algemener wordende *Hyperphyscia adglutinata*. Op stoeptegels en op de bakstenen muurtjes groeien ook aardig wat gewone soorten, onder andere Muurschotelmos en verschillende *Caloplaca*'s.

Op iepen aan de rotonde groeien nog vijf verschillende soorten Schildmos: Bosschildmos *Parmelia caperata*, *P. coniocarpa*, Verstop-schild-

mos *P. subaurifera*, Gestippeld schildmos *P. subrudecta* en Gewoon schildmos *P. sulcata*.

Vervolgens gingen we langs brede lanen richting de grote speelweide. Op lindes langs deze lanen werden nog twee extra soorten Schildmos gevonden, Gebogen schildmos *Parmelia revoluta* en *P. soredians*. De laatste soort is de laatste vijf jaar begonnen aan een opvallende opmars. Hij was nog niet eerder in Noord-Holland gevonden. In de buurt groeiden ook schitterende exemplaren van andere soorten, bijvoorbeeld een *Parmelia coniocarpa* die er echt buitenlands uitzag. Tevens werden hier, en op de grote speelweide, diverse exemplaren van het Baardmos gevonden, nog altijd kleine exemplaren (tot 2 cm.), maar toch een duidelijke aanwijzing voor een verbeterde luchtkwaliteit. Overigens waren de eerste baardmossen van het Amsterdamse Bos pas een paar maanden eerder waargenomen.

Op de stoeprand op een bruggetje groeit nog massaal *Aspicilia calcarea* en hier is goed te zien dat bepaalde individuen elkaar afstoten en een zwarte scheidslijn vormen, terwijl andere individuen (die kennelijk als klonen kunnen worden opgevat) samenvloeien tot grote exemplaren. Dit verschijnsel heet vegetatieve (in-)compatibiliteit.

De grote speelweide, tenslotte, heeft een vrij rijke begroeiing van epifyten op eiken, hoewel één van de aanvliegroutes van Schiphol er recht boven ligt. Dit toont weer eens aan dat korstmossen niet gevoelig zijn voor NOx, de belangrijkste vervuiling van vliegtuigen (en auto's). Op houten beschoeiing en op een muurtje werden nog enkele extra soorten gevonden, onder andere *Lecanora campestris*.

Al met al werden zo'n 50 soorten waargenomen, geen slechte oogst voor een stadsbos.

Literatuur: Aptroot & Roos 1993.

Geldrop (Pieter van den Boom)

Het punt van samenkomst was het station van Geldrop, vanwaar deze zaterdag circa 18 mensen drie excursiepunten zouden bezoeken. De kasteeltuin nabij het centrum van Geldrop, de wijk 'Hulst' en de omgeving van de Collse Molen.

Dat de excursieleider Frits Benjaminsen mocht begroeten als een van de deelnemers, was een verassing. Frits was degene die hem jaren geleden de beginselen van de mycologie leerde. De meesten hadden

het pas verschenen boekje 'Veldgids Korstmossen' meegebracht en al direct werd de waarde ervan getoetst in de Kasteeltuin van Geldrop. Op de oude eiken komen nauwelijks korstmossen voor, maar op vrijwel iedere boom vonden we zuurminnende soorten als Groene schotelkorst *Lecanora conizaeoides* en Gewone poederkorst *Lepraria incana*. Het bleek verhelderend te werken door in het boekje de bijbehorende afbeeldingen te vergelijken. Maar ook soorten die niet in het boek staan werden aangetroffen. Toen we een bakstenen muur bekeken en algemene soorten als Citroenkorst *Caloplaca citrina*, Verborgen schotelkorst *Lecanora dispersa* en UV-mos *Psilolechia lucida* zagen, wees een van de deelnemers op een op baksteen maar ook duidelijk op cement groeiende lepreuze korst. Het zou *Psilolechia leprosa* kunnen zijn maar ja .. die moest dan met bleekwater worden gestest, aldus de excursieleider, waarop een van de enthousiaste leden van de groep een flesje van de reagens tevoorschijn haalde en inderdaad, de rode verkleuring was duidelijk te zien.

Verder vonden we op baksteen ook nog *Lecidella scabra* (oranje verkleuring met bleekwater) en op cement *Verrucaria muralis*. In het park werd op eik ook nog *Chaenotheca trichialis*, Smal bekermos *Cladonia coniocraea*, Schubjesmos *Hypocenomyce scalaris* en Blauwgrijs steenschildmos *Parmelia saxatilis* gevonden. Op *Acer* groeiden Gewone poederkorst *Lepraria incana*, Blauwgrijs steenschildmos *Parmelia saxatilis*, Gewoon schildmos *P. sulcata* en Melig takmos *Ramalina farinacea*.

De tweede locatie was Hulst. Op een plein in een woonwijk stonden lindebomen, sommige geheel zonder korstmossen, maar enkele waren redelijk goed begroeid met onder andere Eikemos *Evernia prunastri*, Gewoon schorsmos *Hypogymnia physodes*, Rond kroesmos *Phycia caesia*, Fijn kroesmos *P. tenella* en Klein dooiermos *Xanthoria polycarpa*. Duidelijk was ook te zien dat *Parmelia* 's heel verschillend kunnen zijn en vier soorten, die alle in het boekje waren terug te vinden, groeiden hier op de lindes. We vonden Bosschildmos *Parmelia caperata* (tamelijk zeldzaam in het gebied), Verstop-schildmos *P. subaurifera*, Gestippeld schildmos *P. subrudecta* en Gewoon schildmos *P. sulcata*. Muurschotelmos *Lecanora muralis* groeide er op de stoep-rand; deze soort werd door een aantal deelnemers wel herkend, zonder erop gewezen te worden. Het bleek overigens diverse malen dat een aantal soorten korstmossen bij enkele mensen wel bekend was.

Tenslotte ging de excursie naar de Collse molen. Bij de parkeerplaats troffen we blokken steen met onder andere *Lecidella stigmatea* en massaal Rond schaduwmos *Phaeophyscia orbicularis*. Sommige kregen al oog voor geschikte standplaatsen, enkele vooruitgelopen deelnemers stonden stil bij een bakstenen muurtje en zagen Verborgten schotelkorst *Lecanora dispersa* en Grof kroesmos *Physcia adscendens*, maar ook een soort met wit thallus en zwarte, meest berijpte apotheciën. Deze niet in de veldgids voorkomende soort is *Diplotomma ambiguum*.

Van een betonnen brug is *Sarcogyne regularis* te vermelden die er groeide met enkele heel algemene soorten. Een oude interessante bakstenen sluis van de Dommel werd ook bekeken en iemand wist Kopjes-bekermos *Cladonia fimbriata* te verzamelen. Er werd ook enige tijd discussie gevoerd over de *Xanthoria* die er op baksteen groeide. Het bleek Oranje dooiermos *X. calcicola* te zijn, herkenbaar aan de vele knobbels op het thallus. Wat niemand van de groep heeft gemerkt is dat de excursieleider nog even de bakstenen muur boven de waterkant inspecteerde en zag, dat *Bacidia viridescens* die enkele jaren geleden als nieuwe soort voor Nederland werd ontdekt, er nog steeds groeide. Als laatste werden nog enkele tamelijk dikke Populieren bekeken en zagen we nitrofytische soorten als Fijn kroesmos *Physcia tenella* en Groot dooiermos *Xanthoria parietina*, maar ook Bosschildmos *Parmelia caperata* en Melig takmos *Ramalina farinacea* werden weer gevonden. Omdat de motregen intussen was overgegaan in lichte regen was iedereen het er mee eens hier de excursie te beëindigen. Deze dag werden in totaal circa 30 soorten bekeken.

Literatuur: Van den Boom 1984.

Assen (Kok van Herk)

Ongeveer 30 belangstellenden hadden zich verzameld om naar korstmossen te kijken in het Asserbos. Er was een flinke 'delegatie' van de plaatselijke KNNV-afdeling, maar ook liefhebbers elders uit het land waren aanwezig.

Eerst werd een bezoek gebracht aan de begraafplaats aan de zuidoost-rand van het bos. De aanhoudende regen deerde eigenlijk niemand wat, maar belette ons wel om loupe en flora uitgebreid te gebruiken. Ook de herkenning van de soorten is in drijfnatte toestand niet bepaald gemakkelijk; zo nemen Verstoppschildmos *Parmelia subaurifera* en Groot

dooiermos *Xanthoria parietina* vrijwel dezelfde groenige kleur aan, terwijl zij in droge toestand totaal verschillend zijn, respectievelijk onopvallend bruin en fel oranje.

De begraafplaats is voor korstmossen bijzonder interessant. Dit komt onder meer door de aanwezigheid van vrijstaande oude bomen, een zeer beschut microklimaat, maar tegelijk voldoende lichttoetreding op de stam. Dit gecombineerd met het relatief koele Drentse macroklimaat zorgt er voor dat we diverse boreale (noordelijke) flora-elementen aan kunnen treffen. Ook is de luchtkwaliteit hier nog goed; zo zorgt de omringende bebouwing van Assen er voor dat de ammoniakinvloed uit het landelijk gebied goed afgeschermd wordt. Ammoniakgevoelige soorten als *Mycoblastus sterilis* zijn er dan ook zeer talrijk, wat in andere delen van Drenthe zeker niet meer het geval is.

De meeste bomen zijn zeer weelderig begroeid met Eikemos *Evernia prunastri*, terwijl Blauwgrijs steenschildmos *Parmelia saxatilis*, Gebogen schildmos *P. revoluta*, Gewoon schildmos *P. sulcata* en Lichtvlekje *Phlyctis argena* ook gemakkelijk te vinden zijn. Op de graven zijn Grof kroesmos *Physcia adscendens* en Groot dooiermos *Xanthoria parietina* talrijk. Deze soorten werden aangegrepen om eens in detail het verschil tussen diverse vormen van voortplanting (soralen, isidiën en apotheciën) te bekijken. Op een enkele boom werd ook Baardmos *Usnea hirta* en Purper geweimos *Pseudevernia furfuracea* waargenomen.

Een paar mensen konden worden verleid tot het proeven van Ananasmos *Pertusaria amara*, maar men kon de bittere smaak toch niet echt waarderen. Dit leidde tot aandacht voor de chemische inhoudsstoffen, licheenzuren, waarvan vele een antibiotische werking hebben. Bij het Ananasmos was die invloed duidelijk zichtbaar want Klauwtjesmos *Hypnum cupressiforme* werd door het Ananasmos duidelijk op een afstand gehouden.

Het weer gaf de gelegenheid om eens goed het verschil tussen de beregende westkant van de boom en de droge oostkant te bekijken. Omdat de westkant doorgaans het meest begroeid is, ontstaat snel de neiging om dit de 'voorkant' te noemen, maar dat is natuurlijk nogal betrekkelijk. Een typische soort voor de 'achterkant' van de boom is het Roestbruine schorssteeltje *Chaenotheca ferruginea*.

Het Asserbos zelf kan worden opgevat als een oud bosrelict, een restant van een Middeleeuws of wellicht nog ouder bos. Dit is niet alleen te zien aan het voorkomen op oude topografische kaarten en de

vele oude bomen, maar ook aan de korstmosflora. We vinden er soorten, die elders in ons land alleen te vinden zijn in zeer oude bossen, zoals het Norgerholt, het Speulderbosch, het Elspeterbosch en net over de Duitse grens het Bentheimerwald. Het gaat daarbij om onder andere *Lecanactis abietina*, die in het Asserbosch zeer talrijk voorkomt op de 'achterkant' van zomereiken. De soort is korstvormig en heeft een rossige kleur dankzij de aanwezige rode *Trentepohlia*-algen. Minder algemeen is *Thelotrema lepadinum*; deze is vooral te vinden op de voet van beuken. De karakteristieke apotheciën, verborgen in kraterachtige wratten, konden goed worden bekeken. De vraag rees waarom deze soorten zo trouw zijn aan hun al eeuwen bestaande groeiplaatsen en niet in staat zijn om nieuwe gebieden te koloniseren. Welke belemmeringen zijn er dat zij zich elders niet op oude bomen vestigen? Een vraag die voorlopig onbeantwoord moet blijven.

Literatuur: Van den Boom & Aptroot 1992.

Castricum (Hubert Kivit)

Ondanks de motregen waarmee de dag was begonnen, hadden zich 15 leergierige enthousiastelingen verzameld achter het station van Castricum. En zij werden beloond voor hun doorzettingsvermogen, want de regen hield op en kwam de rest van de dag niet terug.

Als eerste studieobject werden de betonnen hekpaaltjes tussen het station en boerderij 'Weltevreden' bestudeerd die, als zitplaats voor de lokale vogelbevolking, een uitstekend substraat voor stikstofminnende (nitrofytische) soorten vormen. Opvallend daarop waren onder andere Groot Dooiermos *Xanthoria parietina*, die forse gele rozetten vormde, Rond Schaduwmos *Phaeophyscia orbicularis*, droog grijs van kleur, maar door de regen nu groen geworden, en de kleine witgerande schotelletjes van de Verborgen Schotelkorst *Lecanora dispersa*, hier massaal en opvallend aanwezig op de zijkant van de paaltjes.

Na de paaltjes was het de beurt aan de antitankmuur bij begraafplaats 'Onderlangs'. Vijftig jaar verwerking hadden het substraat geschikt gemaakt voor een uitbundige mossenbegroeiing van Muisjesmos *Grimmia pulvinata* en Achterlichtmos *Schistidium apocarpum*. Op de opengebleven plekken groeiden onder andere Witte Schotelkorst *Lecanora albescens*, met opvallend wit thallus en opeengedrongen apotheciën, zijn grote broer *L. campestris*, die grotere apotheciën vormt

met een bruine schijf, en Geleimos *Collema crispum*, een van de weinige korstmossen met blauwwieren als symbiont, en die duidelijk het gevorderde verweringsstadium van de muur aangaf.

De iepen bij de ingang van de begraafplaats vormden ook een interessante groeiplaats voor het nietige gespuis onder onze flora. Enkele bomen waren massaal begroeid met Kapjesvingermos *Physcia adscendens*, met sorediën onder de helmvormige kapjes aan het uiteinde van de thalluslobben, en met het hiermee vaak samen groeiende Heksenvingermos *P. tenella*, waarvan de thalluseinden niet naar beneden, maar juist omhoog gebogen zijn. Verder vonden we er, vooral onderaan de stammen, de soorten terug van de betonpaaltjes bij het station! Overduidelijk ook hier dus een stikstofrijke groeiplaats, waar de trouwe viervoeters van de Castricumse bevolking niet vreemd aan zullen zijn. Op de kinderhoofdjes groeide de enige inheemse schotelkorst die niet korstvormig is, maar duidelijke bladvormige thalluslobben heeft: Muur-schotelmos *Lecanora muralis*.

Na de iepen gingen we het Noordhollands Duinreservaat binnen, op weg naar het massieve duin de Papenberg, die de Castricumsers in het verleden middels helmaanplant hebben opgeworpen teneinde hun dorp tegen het aanstormende zand te beschermen. Onderweg hierheen bestudeerden we de eiken, die de stemmige kleur van hun bast te danken hebben aan een mix van twee geheel soredieuze korstvormige korstmossen: de Bleekgroene schotelkorst *Lecanora expallens* en de groenblauwe Gewone poederkorst *Lepraria incana*; de laatste kruipt vooral in de groeven van de bast. Juist niet in de groeven groeide het Roestbruin schorssteeltje *Chaenotheca ferruginea*, ook al zo'n stoffige korst, maar bleekgrijs en met oranje vlammen aan de rand, alsof het zachtjes smeult. Op één Eik, en al van grote afstand te zien, groeide een enorm plakkaat van het Lichtvlekje *Phlyctis argena*; met zijn wittige uiterlijk leek het alsof de boom met meel bestrooid was.

Het bakstenen pad naar de top van de Papenberg zat vol met ronde lichte vlekjes, wat bij nadere bestudering *Lecidella scabra* bleek te zijn, een soort waarvan het thallus onbeduidend is, maar met goed zichtbare geelgroene sorediënhoopjes. Daartussen groeide *L. stigmathea*, met apotheciën als kleine zwarte dropjes.

Na al deze epifytische en epilithische lichenen werd het tijd voor enkele soorten die de aarde zelf als substraat hebben gekozen; in de duinen zijn dit vooral soorten van het grote geslacht *Cladonia*. Als eerste

ontmoetten we het Gevorkt heidestaartje *C. furcata*, waarvan de kleine gaffeltjes aan toppen van de podetia karakteristiek zijn. Hier en daar was deze soort gemengd met het erop lijkende Fraai vorkstaartje *C. rangiformis*, die vlekkerig groen en wit is en regelmatig vertakt. Een andere *Cladonia* vormde bekertjes die aan hun rand weer onregelmatige spruiten vertoonden en hier en daar afgeschaafd leken: het bekermos *C. ramulosa*. En natuurlijk vonden we het in de duinen zeer algemene en opvallende Elandgeweimos *C. foliacea*, waarvan in droge toestand de blaadjes omgekruld zijn zodat de witte onderkant zichtbaar is; het staat daarom lokaal als Zomersneeuw bekend. Ook het Open rendiermos *Cladina portentosa* stond er, een teken dat de bovenste bodemlaag door uitloging duidelijk verzuurd is.

Op een wat grazigere plek groeiden enkele grote rozetten van Klein leermos *Peltigera rufescens*, een - hoewel zijn naam anders doet vermoeden - in verhouding tot de meeste korstmossen enorm groot korstmos met blauwwieren als symbiont. De takken van een berk waren overdekt met de Groene schotelkorst *Lecanora conizaeoides*, waarvan de ook wel gebruikte naam Zwavelvreter genoeg zegt over diens reputatie. Op een meidoorn groeiden twee soorten schorsmos: Gewoon schorsmos *Hypogymnia physodes* en Witkopschorsmos *H. tubulosa*. Beide hebben een grijs bladvormig thallus, maar de eerste heeft sorediën aan de onderzijde van de omgekrulde thalluslobben, en de tweede vormt soralen aan het einde van de lobben zelf.

Terug in het duineikenbos bezochten wij als laatste excursiepunt enkele oude klimbomen. Talrijk hierop groeide het thalleuze levermos Boomvorkje *Metzgeria furcata*, en we kwamen er weer een *Cladonia* tegen: Smal bekermos *C. coniocraea*, waarvan de kleine, kromme, nauwelijke verbrede bekertjes kenmerkend zijn. Tenslotte vonden we op de eiken drie vertegenwoordigers van het epifytische geslacht Schildmos. Als eerste Gewoon schildmos *Parmelia sulcata*, die groenblauw van kleur is en witte lijntjes (pseudocypellen) op het thallus vertoont; Gestippeld schildmos *P. subrudecta* met witte stipjes op het thallus, en natuurlijk kon ook Verstop-schildmos *P. subaurifera*, ondanks zijn groene camouflagekleur, uiteindelijk niet voor ons verborgen blijven.

Literatuur: Aptroot 1993.

Soestduinen (Leo Spier)

Daar ik altijd een bepaalde angst heb niet op tijd op de afgesproken plaats te zijn, peddelde ik al vrij vroeg op mijn fietsje richting station Soestduinen, waar om 10.50 uur de excursie zou beginnen naar aanleiding van het uitkomen van de Veldgids Korstmossen. De opkomst overtrof mijn stoutste verwachtingen. Al bij aankomst waren er twee aanwezigen. "Het gaat in ieder geval door", dacht ik, toen ik hen zag. Ook al gezien het druilerige weer kon ik me niet voorstellen, dat er nog veel bij zouden komen. Immers, op nog vier andere plaatsen zouden ook excursies worden gehouden en hoeveel korstmossenliefhebbers zijn er helemaal? Na enkele minuten kwamen er nog een paar deelnemers bij en het totale aantal enthousiastelingen groeide aan tot zeventien. Vrijwel de meesten in het trotse bezit van de kersverse Veldgids!

Het begin was als zo vaak bij dit soort excursies. Een korte inleiding, een enkele vraag en dan de eerste soorten op het asbest dak van de fietsenstalling. Al snel werd afgesproken, dat één van de aanwezigen de nummers van de diverse lichenen af zou roepen. Dat spaarde immers een hoop schrijfwerk! Dus ik riep enthousiast Rode heikorst *Baeomyces rufus*, twee tellen later klonk het ... staat er niet in. De verwarring was groot. Met algemene instemming werd ter plekke afgesproken onmiddellijk te gaan werken aan een tweede verbeterde druk! Al spoedig werd me duidelijk gemaakt, dat de veldgidsen niet voor niets meegebracht waren. Dit had ik kunnen weten, ik had het echter totaal over het hoofd gezien. Mijn didactische kwaliteiten bleken hierin schromelijk te kort te schieten. Gelukkig was Simon Bakker aanwezig die naadloos deze leemte in mijn aanleg opvulde en aan de hand van enkele soorten stap voor stap het werken met het boekje duidelijk maakte. Het uiteindelijke doel van de excursie was een in mijn ogen wonderlijk mooi eikenbos met een speciale sfeer door zijn grillig gevormde bomen. Het is zo'n bos waar niet overdadig veel soorten groeien, terwijl je het gevoel hebt dat er met goed zoeken toch iets bijzonders te vinden moet zijn. Ik deed mijn best de nodige geschikte soorten te vinden, zodat Simon zich met de didactische kant van de zaak kon bezighouden. Hij vermaakte zich uitstekend, de deelnemers kregen waar voor hun geld, terwijl ook ik in mijn element was. Ook deze keer kon ik het niet laten. In tegenstelling tot andere keren,

waarbij ik nog wel eens een pilsje inzette voor degene die een leuke soort vond, beloofde ik dat de vinder van een Baardmos *Usnea* in dit verslag vermeld zou worden. Ik wist dat een vorige keer door Kok van Herk *Usnea*'s gevonden waren. Annelies Wijnbeek die er toen bij was, vertelde me dat ze hen misschien wel terug kon vinden. Veel vertrouwen had ik er niet in temeer daar we van een andere kant het bos ingegaan waren. Het lukte haar echter well Een minuscuul ding, maar onmiskenbaar. Even later werd een eindje verderop nog een *Usnea* door Els Prins gevonden.

De middag liep inmiddels ten einde. De leergierige deelnemers waren min of meer verzadigd en we besloten naar het station terug te lopen. Onderweg werd nog geopperd of het niet mogelijk zou zijn bij wijze van follow-up een dag te organiseren, waarop het determineren met behulp van binoculair en microscoop geoefend zou kunnen worden. Dit leek ons een uitstekend idee. Te oordelen naar de spontane reacties bij het afscheid heb ik het gevoel dat deze landelijke actie een bijzonder geslaagd initiatief is geweest.

Na dit sfeerverslag volgt hier nog een korte beschrijving van de route (door André Aptroot). Het beginpunt is station Soestduinen. Op het dakje van de fietsenstalling staan al veel soorten korstmossen, vooral Groot dooiermos *Xanthoria parietina* en diverse Kroesmos-soorten.

Steek het spoor over langs de rijweg. Neem de tweede weg links. Deze voert langs een diep, droog, kanaal. Rechts staat bij de ingang van een huis een grote zwerfsteen met onder andere veel Rode heikorst *Baeomyces rufus*.

Bij de splitsing rechtdoor. Op de bazaltstenen van de straat groeit *Verrucaria muralis*. Verderop links ligt een heideterrein met massaal Gevorkt heidestaartje en andere *Cladonia*'s.

Volg het pad en ga de tweede zandweg rechts. Na enige tijd liggen links uitgebreide eikestrubben. Dit is één van de beste plekken voor epifyten op de Utrechtse Heuvelrug, mogelijk door de schone lucht. Op veel bomen zijn flinke plekken Boerenkoolmos *Platismatia glauca* te vinden. Verder onder andere Purper geweimos *Pseudevernia furfuracea*, Blauwgrijs steenschildmos *Parmelia saxatilis* en 4 andere Schildmossen en zelfs na goed zoeken Baardmos *Usnea subfloridana*. Ook groeien er leuke levermossen op de bomen, zoals twee soorten Franjemos *Ptilidium* en Neptunusmos *Lepidozia reptans*. Het loont echt de

moeite dit bosje uit te pluizen.

Als je weer op een zandpad bent, ga dan in de richting van de rijweg. In de buurt van de uitgebreide parkeerplaats liggen de beste heidestukjes van de omgeving. Hier groeien heel wat verschillende soorten *Cladonia*'s, zoals Rood bekermos *C. coccifera*, Rode heidelucifer *C. floerkeana*, Varkenspootje *C. uncialis* en Girafje *C. gracilis*. De Rode heikorst *Baeomyces rufus* groeit hier in grote plakكاتen op de grond i.p.v. op steen. Op kleine zwerfsteentjes groeien *Lecidea erratica*, *Micarea lignaria*, *Trapelia coarctata* en *Trapelia obtegens*. Op verticale steilkantjes groeien nogal wat levermossen, zoals Draadmos *Cephaloziella divaricata*, Franjemos *Ptilidium ciliare*, Trapmos *Lophozia ventricosa*, Schoffelmos *Scapania nemorea* en Vleugelmos *Nardia geoscyphus*. Rondom het terrein ligt een breed zandpad. Hier groeit de karakteristieke Grondster (een 'hogere' plant). In het bos is nog een weelderige mossenvegetatie ontwikkeld, echter met weinig korstmossen.

Literatuur: Van Herk & Aptroot 1995.

Literatuur

- Aptroot, A. 1993. Lichenen in Kennemerland, tevens verslag van de lichenologische najaarsexcursie 1991. *Buxbaumiella* 29: 29-36.
- Aptroot, A. & K. van Herk. 1994. Korstmossengids. Uitgeverij KNNV, Utrecht. 144 pp.
- Aptroot, A. & R. Roos. 1993. Korstmos-oases in Amsterdam. *De Levende Natuur* 94: 130-134.
- Boom, P. van den. 1984. Lichenen van Eindhoven en omgeving. *Buxbaumiella* 16: 51-59.
- Boom, P. van den & A. Aptroot 1992. De lichenologische voorjaarsexcursie van 1991 naar Drente, de Noordoostpolder en Noordwest-Overijssel, met gegevens over het belang van hunebedden voor de korstmosflora. *Buxbaumiella* 28: 49-58.
- Herk, K. van & A. Aptroot. 1995. Korstmossen in het Gooi en Eemland. *Buxbaumiella* 35: 48-57.